

A szabályalapú döntéshozatal

Jog és állambölcselet II. Jogbölcselet

5. előadás

Társadalom jog nélkül lehet, de szabály nélkül nem

- Az együttéléshez nem kell feltétlenül **jog**.
Ha pl. kellően kicsi a közösség
- De a kérdés: mi egy adott helyzetben a helyes cselekvés → **szabályok**.
- Minimális szabályrendszer:
„**Vita esetén X szava a döntő**”.
(vitaeldöntő autoritás)
- Azonban a **tartóssághoz** egy intézményt.
(intézményesült autoritás)
- Ez feltételez **konstitutív** (hatáskört megállapító) és **felhatalmazó** szabályt.
- A kora középkor és a királyi hatalom valami ilyesmi volt...

IT'S SATURDAY! YOU'RE LATE.

Miért nem maradnak fent ezek a rendszerek?

- Nincsenek **regulatív** szabályok – de ez csak kis közösségekben működhet.
- Ez kényelmetlenné, bizonytalanná teszi az életet.
- Az ember vágya, hogy ismerje egy döntés **indítóokait**, az érveket, az indokolást.
- Így **felhalmozódnak a szabályok**, ezeket más esetekre is alkalmazzák, rendszerezik és általánosítják.
- A késő középkori jogfejlődésnek nagyjából ez az útja.

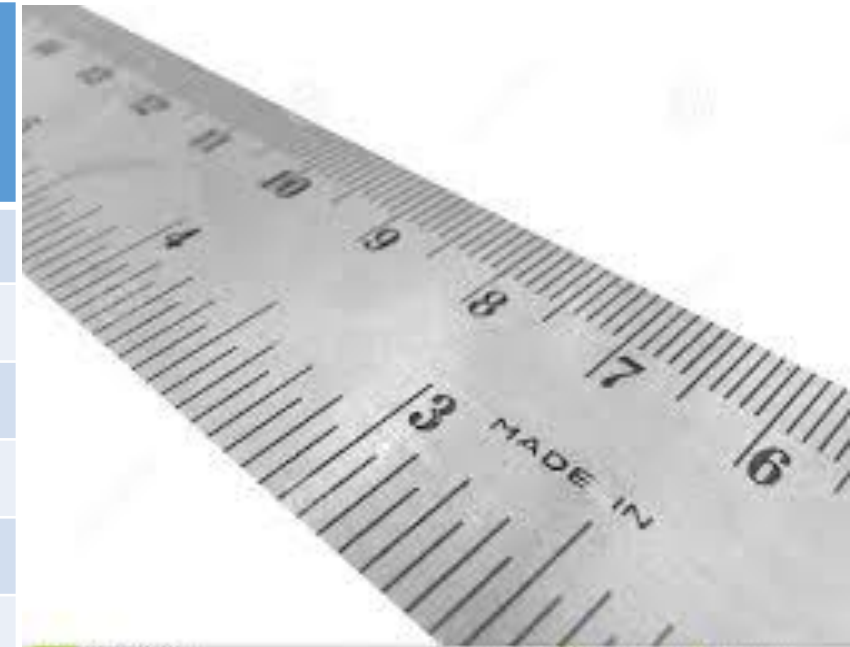
A szabály és a többi normatív jelenség

- A szabály **nem szabályosság, nem okozatos** vagy **nem statisztikai összefüggés** két jelenség között → normatív: **elvárt** és **általános**
- **Általánosító** nyelvi kifejezés.

Általános leíró: a cselekvések leírását illetően

Általános előíró: a felölelt, célzott személyi kört illetően

	Normatív? (Előíró vagy leíró?)	Elvárt? (Kötelező?)	Általános?
Szokás	0	0	1
Előrejelzés	0	0	1
Tanács	1	0	1 (0)
Parancs	1	1	0
Érték	1	0	1
Szabály	1	1	1

A szabály további jellegzetességei

A szabály **gyakorlati cselekvési indok**

- Vezérli a cselekvést („emiatt tettem”)
- Magyarázza (miért tette?)
- Értékeli (jól tette?)

A szabály **ha ... akkor ...** szerkezetű

Ptk. 5:54. § [Tulajdonszerzés találással]

leíró szabálynál **okági** összefüggés: $p \supset q$

előíró szabálynál **cselekvési indok**: $p \supset Oq$

Ezért a szabályok **igazolásra** szorulnak.

A szabály igazolása – két (három) eltérő igazolási technika

Döntés ← Szabály ← Igazolás

A szabály és annak igazolása

Miért szerzi meg, miért kell egy évet várni, miért kell „mindent megtenni?”

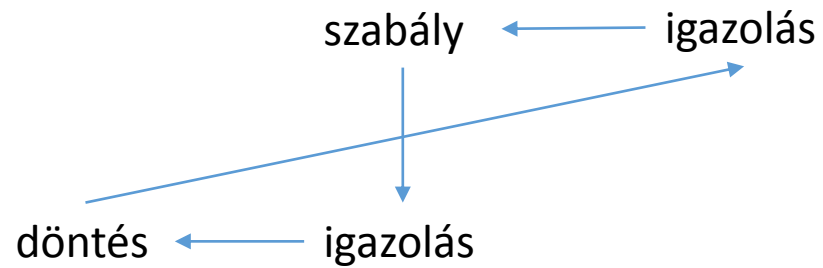
Szabály ← Igazolás
↓
Döntés ← Igazolás

Szabállyal való igazolás – pre-emptivitás: átjárhatatlan az igazolás számára

„Megtarthatja, mert minden feltétel teljesült”. Ha a tulajdonos egy év után jelentkezik, már nem tehet semmit.

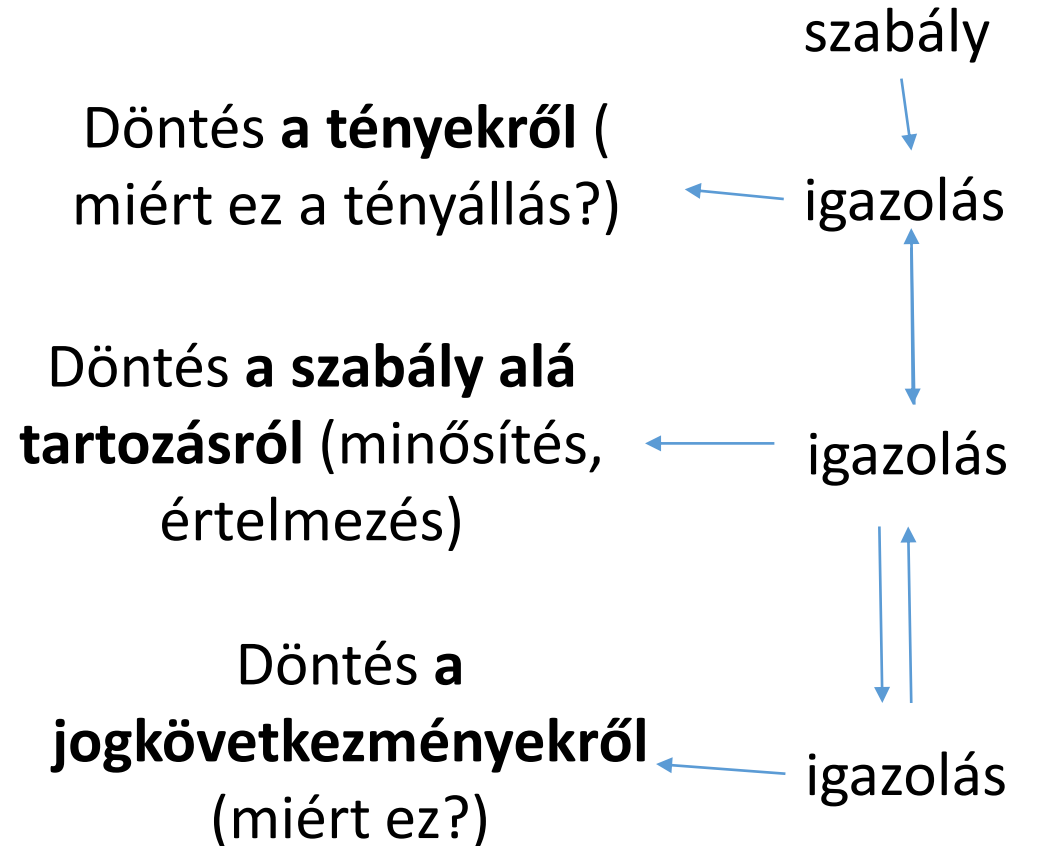
További igazolási szintek

A két alaptípus mellett más igazolási szintek (és szinterek) is léteznek

A szabály céljával való érvelés
(igazolás)

További igazolási szintek a jogi eljárásban

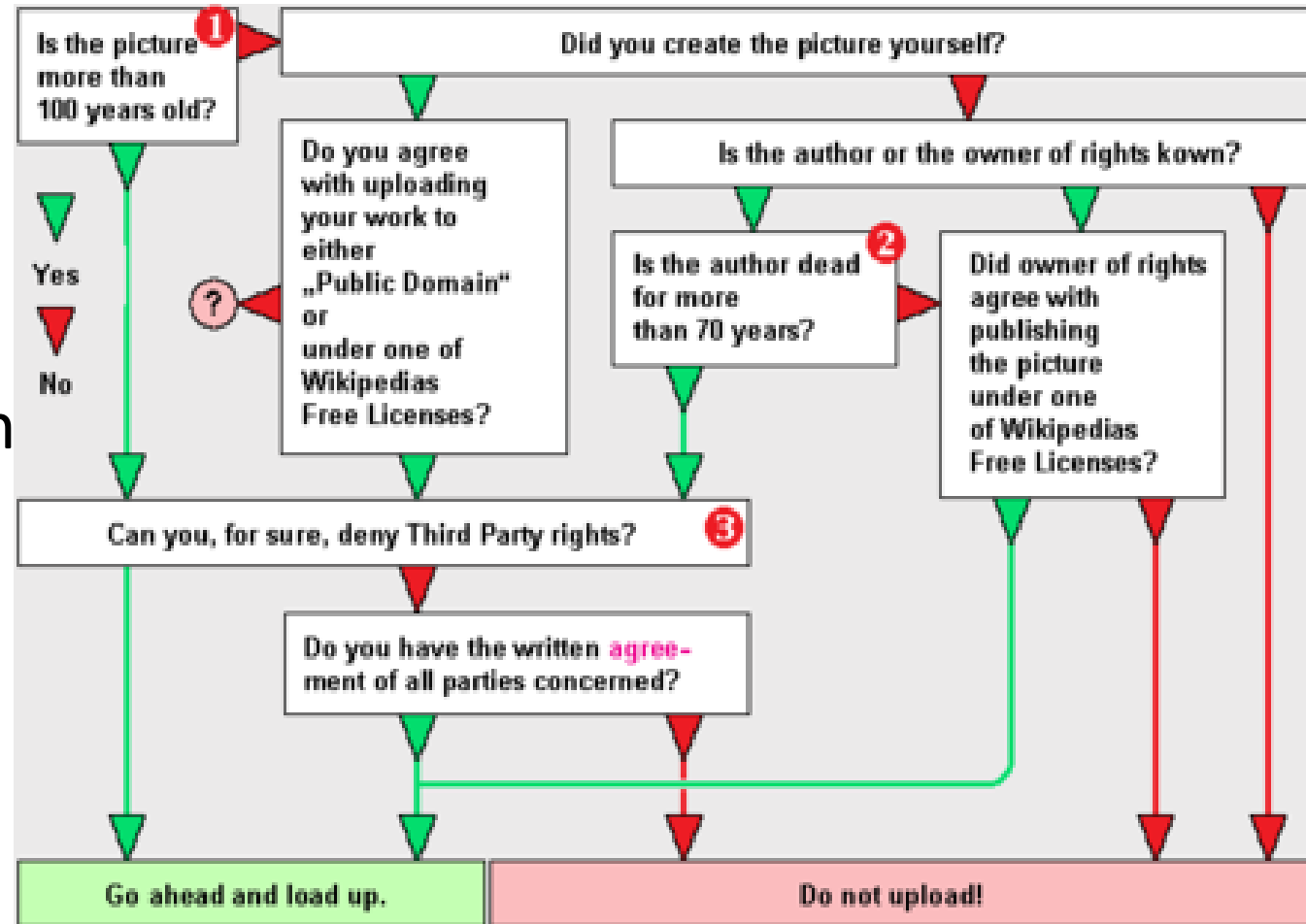

A szabály, mint algoritmus (mint szabályosság)

A szabály: „**döntési fa**”

(pl. elektronikus közigazgatás,
nyomtatvány-kitöltők) :

- (a) lépések **véges számú** sorozata;
- (b) minden végrehajtott lépés után **egyértelmű** a következő lépés;
- (c) **determinisztikus**: mindig **ugyanazt** az eredményt adja;
- (d) **általános**: minden hasonló feladatra alkalmazható.

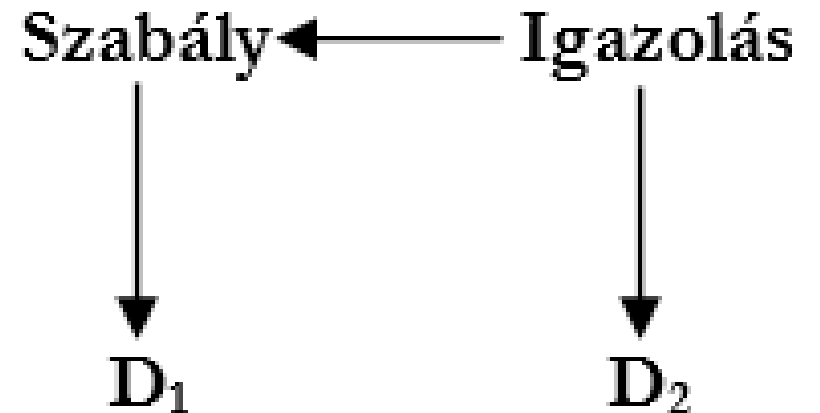
A szabályalapú döntéshozatal

- Amikor egy életbeli eseményt jogilag minősítünk, mindenképpen absztrahálnunk, és el kell valamilyen vonástól tekintenünk
- Ezeket a kockákat legalább **háromféle** attribútum alapján lehet osztályozni: szín, alak, nagyság – ilyenkor a kockát egy magasabb osztály egyik eseteként kezeljük
- Az életbeli események, cselekmények, nyilatkozatok besorolása nem ilyen egyszerű („elbirtokolható dolog-e egy levéltári dokumentum?”)
- Amikor alásorolunk, az ítélőerőnket „működtetjük”
- Az általános alá sorolás mindig igazolást igényel

Szabályalapú és esetközpontú döntéshozatal

- A szabály és az igazolása alapján **eltérő** döntések lehetségesek
- A szabály alapján (**D₁**) érvénytelennek kell nyilvánítani egy 17 éves által kötött szerződést; míg az igazolása alapján (**D₂**) – ha a fiatal belátási képessége megállapítható – érvényesnek kellene azt tekinteni.
- Az első a **szabályközpontú**, a második az **esetközpontú** döntéshozatal
- Az első a **kontinentális** jogrendszerekre, míg a második a **precedensjogra** jellemző
- Egyik sincsen tiszta formájában, helyette csak **mérsékelt**, kevert típusok vannak.

Mérsékelt esetközpontúság (reáltípus)

- Szabályokra is érzékeny esetközpontú döntéshozatal
- Egy idő után kialakul a figyelembe veendő kérdéseknek egy köre
- Az esetközpontú rendszer is kitermel szabályokat
- A szabályok kiszámíthatóságot eredményeznek
- *Precedensrendszer: stare decisis*
- Azonban a szabály **nem formalizált**

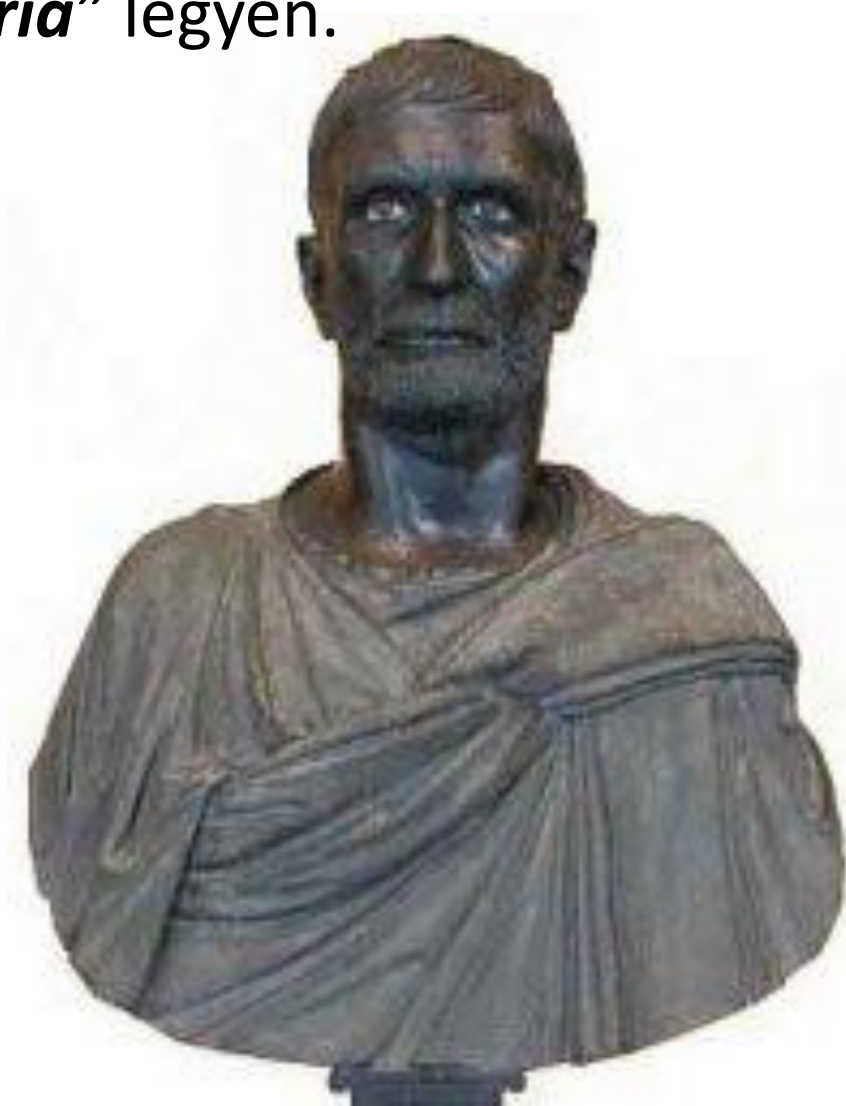

Mérsékelt szabályközpontúság

- El akarja kerülni, hogy a „*Summum ius, summa iniuria*” legyen.
- **Prezumpatív** szabályalapú döntéshozatal vélelem áll fenn a szabály mellett.

Ez **megdönthető, többféle módon:**

- Pl. ratio legis és a littera legis ellentéte;
- A „nyelvtani” vagy „szó szerinti értelmezés” helyett a „teleologikus értelmezés” alkalmazása;
- analógia alkalmazása;
- **Kontinentális** jogfejlődésre jellemző

Érvek a szabályalapú döntéshozatal mellett

- (1) *Az egyenlőség érve* (Ha nem lehet eltérni a szabálytól, nem lehet eltérni az egyenlő kezelésmódtól sem)
- (2) *A kiszámíthatóság érve* (Leegyszerűsíti a döntéshozatalt)
- (3) *A kockázatminimalizálás érve* (Sikerkereső vs kudarcckerülő magatartás – a szabályalapú döntés kudarcckerülő módszer)
- (4) *A szakértelem érve.* (A szabályt alkotó és azt alkalmazó elválasztása a kívánatos)
- (5) *Az autoritás érve.* (A hatalommegosztás miatt nem szabad jogot alkotnia a bírónak)